

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Людмила Купіна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри галузевих
юридичних дисциплін
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

УДК 340.13 - 027.235

Генезис поняття ефективності норм права

Стрімкий розвиток всіх сфер суспільного життя, зумовлений технічним прогресом та прагненням людини до швидких результатів від своєї діяльності, обумовлює необхідність існування системи правового регулювання, яка б відповідала потребам сьогодення, ефективно регулювала всі сфери суспільних відносин, сприяючи їх подальшому розвитку.

Ключовою необхідністю при роботі та впровадженні якісного та дієвого законодавства, яке зможе результативно регулювати суспільні відносини, є осмислення поняття ефективності норм права. Саме виявлення неефективних правових норм дозволяє проводити актуальне реформування правової системи, виключивши з її складу «мертві» норми, сформувати соціально позитивне законодавство, яке б сприяло підвищенню правової культури в суспільстві. Проведення оцінки ефективності право-

вих норм дозволяє встановити причини такої неефективності та знайти шляхи їх усунення.

Питання ефективності правових норм досліджується ще з 60-х років ХХ ст., однак досі юридична наукова думка не виробила чіткого визначення вказаної категорії. Дослідження в даному напрямку тривають і по сьогодні.

Значний внесок в дослідженні поняття ефективності норм права зробили такі науковці, як Кудрявцев В. М., Нікітінський В. І., Самощенко І. С., Керімов Д. А., Авер'янов В. Б., Старостюк А. В., Лазарев В. В., Рабінович П. М., Глазирін В. В., Жинкін С. О., Скакун О. Ф. та ін.

Актуальність дослідження феномену ефективності правових норм викликана самою їх природою, тим значенням, яке вони мають для життя суспільства. Право є регулятором всіх

сфер суспільного життя, а норми права існують для того щоб фактично впливати на поведінку людей і регулювати відносини, що виникають та розвиваються між суб'єктами впливу даних норм. Однак, справжньої цінності норми права набувають виключно у випадках створення реальної можливості для їх реалізації та досягнення в ході такої реалізації тієї мети, яка закладена в тій чи іншій правовій нормі.

На нашу думку, дослідження теоретичного аспекту необхідності вивчення ефективності правових норм та формування пропозицій щодо можливих заходів по підвищенню ефекту від дії правової норми, потребує, перш за все, всебічного та глибокого розкриття змісту даного поняття.

Вважаємо, що дослідження цієї категорії, на сьогодні, не є повним та завершеним, і потребує більш ґрунтовних та комплексних висновків, з врахуванням нинішньої як економічної, так і політичної ситуації в країні.

Що стосується практичного аспекту дослідження генезису поняття ефективності правових норм, вважаємо, що питання ефективності правової системи в цілому, та правових норм зокрема, особливо гостро стоять зараз перед українським законодавцем, зважаючи на те, що в державі відбувається активне реформування більшості галузей права, яке призводить фактично до оновлення та суттєвої зміни чинного законодавства. Важливу роль в цьому практичному питанні відіграє також імплементація норм європейського законодавства, що теж потребує відповідного законодавчого узгодження та пристосування для ефективного регулювання суспільних відносин.

Для того щоб таке реформування призвело до позитивних наслідків, необхідне чітке розуміння поняття ефективності норм права та комплексу юридичних механізмів, які необхідні для її забезпечення.

Завдання даного дослідження полягає аналіз різних підходів до визначення поняття ефективності

норм права та спроба виділити власне бачення вказаної категорії, яке, в майбутньому, може скласти методологічну базу для формування нових наукових підходів до визначення поняття ефективності норм права, а також для визначення можливостей дослідження ефективності норм діючого законодавства України.

Досліджуючи питання ефективності правових норм, вважаємо за потрібне звернутись до загальнотеоретичного визначення самого поняття ефективності.

Тлумачний словник української мови визначає термін «ефективний» як такий, що призводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект або викликає ефект, тобто результативний, дієвий, здатний створити цей результат. Ефективність – це характеристика якого-небудь об'єкта (пристрою, процесу, заходу, виду діяльності), що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості [3, с. 358]. В свою чергу, ефективність норм права, на нашу думку, можна вважати чи не найважливішим показником соціальної корисності правових норм, визнання суспільством необхідності їх існування та їхньої важливості як регулятора суспільних відносин.

Як було відзначено вище, питання ефективності правових норм було предметом активного дослідження науковців ще з часів Радянського Союзу, зокрема, з 60-х років ХХ століття, коли були розроблені перші підходи до визначення поняття ефективності норм права, які, зокрема, не втратили своєї актуальності і сьогодні, знаходять своє відображення та підтримку в працях сучасних українських науковців. Так, найбільш поширеним та загальноприйнятим в юридичній науці є підхід, в рамках якого, виходячи з розуміння права як основного регулятора суспільних відносин, ефективність норм права визначається як співвідношення між фактичним результатом застосування норми права та тими соціальними

цілями, для досягнення яких норма права була прийнята.

Дана думка була викладена Кудрявцевим В. М., Нікітінським В. І., Самощенком І. С. та Глазирінім В. В. в колективній монографії «Ефективність правових норм» і являє собою цільовий або інструментально-позитивістський підхід до визначення поняття ефективності норм права [17, с. 22].

Ефективність норм права поділяється авторами на юридичну та соціальну. Так, юридична ефективність правових норм характеризується відповідністю поведінки адресатів правової норми тій поведінці, яка вказана в правовій нормі. В свою чергу, соціальна ефективність правової норми характеризується не самою правомірною поведінкою її результатів, а більш віддаленою соціальною ціллю, яка знаходиться поза безпосередньою сферою правового регулювання [17, с. 49]. Важко сперечатись при цьому з висновком дослідників про те, вирішальним в практичному застосуванні, є визначення саме соціальної ефективності правових норм

Серед сучасних дослідників ефективності норм права та прихильників вищевказаної теорії слід виокремити вченого Касьянова В. В. [6, с. 419-421], який в рамках даного підходу виділяє наступні три фактори, взаємодія яких визначає ефективність закону.

Першим фактором ефективності закону виступає його зміст та повна відповідність такого закону реальній соціально-політичній і правовій ситуації в державі. Надуманий по змісту закон, який не відображає об'єктивних обставин, реальних соціальних потреб, приречений на те, щоб залишатися мертвим, оскільки він не зможе справляти жодного впливу на правові відносини. Другим фактором ефективності закону виступає загальний рівень правової культури громадян та їх правосвідомості. Будь-яка правова норма є більш ефективною в тому суспільстві, де переважна більшість населення

звикла поважати закон і керуватися ним у своїй повсякденній діяльності, знає і правильно розуміє власні права та їх співвідношення з обов'язками. Беззаперечно, що з цієї точки зору, серйозною перешкодою для ефективної дії норм права є феномен правового нігілізму – зневіри населення в дієвість та справедливість права як такого. Третім фактором ефективності закону є якість діяльності правоохоронних і правозастосовних органів. Від компетентності працівників цих органів, їх неупередженості та чесності, добросовісності та уважного ставлення до людей залежить, зокрема, зворотнє відношення громадян до цих органів, повага до них, бажання співробітництва чи, навпаки, сприйняття правоохоронного органу як потенційного ворога та порушника їх особистих прав. Недоліки та зловживання в роботі правоохоронних органів сприяють росту негативного відношення до них, недовіри та ворожості, і відповідно, прагненню шукати допомоги в разі необхідності деінде, не опираючись на право.

Прихильником даної теорії визначення поняття ефективності правових норм є також Скакун О. Ф., яка визначає ефективність норм права як міру досягнення очікуваного результату правового регулювання суспільних відносин і реальними результатами, однак, при цьому також ставить ефективність норм права в залежність більшою мірою від моральних якостей кадрового складу фахівців (суддів, прокурорів, нотаріусів, слідчих), ніж від досконалості законодавства [15, с. 271].

Рабінович П. М. виділяє ряд передумов для досягнення ефективності правової норми, які, на нашу думку, також можуть бути застосовані в рамках будь-якого з підходів до визначення поняття ефективності правової норми.

До загальносоціальних передумов досягнення ефективності правової норми він відносить: відповідність правової норми: об'єктивним законам

(закономірностям) існування й розвитку людини і суспільства, конкретно-історичним умовам її функціонування, реальним можливостям її здійснення (матеріальним, духовним, часовим, кадровим та ін.), реальним потребам та інтересам тих суб'єктів, відносини між якими вона має регулювати, стану правосвідомості й моралі, рівню загальної культури, громадській думці згаданих суб'єктів, висновкам тих наук (суспільних, природничих, технічних), які «предметно» вивчають об'єкти, що перебувають у сфері правового регулювання, загальним закономірностям самоорганізації системних явищ (їх вивчає наука синергетика) і цілеспрямованій організації таких явищ (їх вивчає, зокрема, кібернетика) [14, с. 158-161].

До юридичних (спеціально-соціальних) передумов ефективності правової норми слід віднести: правове закріплення домінуючих потреб суспільства; предметну визначеність діяльності правотворчого органу; визначеність меж правового регулювання; зумовленість правотворчої діяльності об'єктивними умовами розвитку суспільства; зміна сфери та типу правового регулювання; особливості правотворчості як результату творчого процесу; системність законодавства; якість законодавства; досконалість юридичної техніки; чітке визначення видів юридичної відповідальності, що настає за порушення нормативних приписів, механізму її реалізації. [11, с. 19]

Варто звернути увагу на один із підходів у визначенні поняття ефективності правових норм, які відзначає Старостюк А. В.: дослідниця вважає, що сам характер дії норми задля досягнення відповідної мети може бути різним, а саме: інформаційний, ідеологічний, загальновиховний вплив на індивідуальну, групову та суспільну свідомість; реалізація норм права шляхом їх дотримання, виконання і використання; державно-владна діяльність компетентних органів та посадових осіб щодо застосування норм права.

Таким чином, в одних випадках ефективність норми забезпечується лише шляхом її власної дії, а в інших – результатом дій щодо її застосування [16, с. 98].

На нашу думку, саме в цьому і знаходиться основна причина недосконалості даного підходу до визначення поняття ефективності норм права. Основоположниками даного підходу не було враховано те, що характер дії норм права для досягнення визначеної при їх прийнятті мети, не є однаковим.

Тобто, щодо норм права, механізм реалізації яких обмежується лише їх власною дією (вказане стосується декларативних норм, основна функція яких – ідеологічна, виховна), можна говорити про те, що їх ефективність визначається прямим зв'язком результату дії такої норми та метою, ціллю, яка була закладена при прийнятті такої норми. В свою чергу, стосовно норм права, механізм реалізації яких передбачає активні дії суб'єктів правозастосування, не можна говорити лише про чистий зв'язок результату та мети, основоположне значення тут також мають засоби досягнення такої мети – об'єктивні (становище в державі, наявність матеріально-технічної бази для реалізації норм) та суб'єктивні (діяльність правозастосовних суб'єктів про реалізації норми права, яка відображає їх ставлення до норми права, рівень правової свідомості та ін.).

Не дивлячись на те, що описаний підхід до визначення поняття ефективності норм права є загальноприйнятим, він неодноразово піддавався критиці з боку науковців, якими були виділені наступні його недоліки та складнощі, які виявляються при спробі реально визначити ефективність тої чи іншої правової норми. Варто відзначити, що деякі з цих слабких місць були визначені, серед інших, і самим авторами позитивістського підходу до визначення ефективності правових норм, однак, це не вплинуло на їх визначення вказаної категорії. Так, Авер'янов В. Б., Боб-

ровник С. В., Головченко В. В., Сіренко В. Ф. та ін. в колективній монографії «Законодавство: – проблеми ефективності» [4, с. 7] відзначають, що визначаючи ефективність дії законодавства, необхідно довести, наскільки отриманий результат причинно пов'язаний з дією конкретної вимоги конкретного закону, а не іншого, чи позитивних або негативних соціальних факторів. Якщо не визначити цей конкретний зв'язок, то важко дійти до висновку, яку статтю чи норму права треба коригувати, яку замінити, або прийняти нову. Більше того, дія конкретної правової норми в сукупності з діями інших правових норм і інших факторів може призвести до непередбачених побічних результатів (як позитивних, так і негативних), які не планувались і не враховувались законодавцем при прийнятті тої чи іншої правової норми. [4, с. 6-9]. Дана позиція підтримується також Пашковим О. С. та Явичем Л. С., які вказують на ілюзорність враження про існування безпосереднього впливу норм права на життя суспільства, який не залежить від суб'єктивних чинників, таких, наприклад, як діяльність конкретних суб'єктів в ході реалізації правових норм [12, с. 41].

Таким чином, визначення ефективності правових норм як співвідношення між досягнутим в результаті реалізації норм результатом та цілями, які були визначені законодавцем при прийнятті норми, є найбільш поширеним, найбільш детально дослідженим та опрацьованим, однак, при цьому не є таким, що позбавлене недоліків та неузгодженостей.

Протилежним названому підходу до визначення поняття ефективності норм права є підхід, сформований дещо пізніше представниками соціологічної теорії права, які вважають, що ефективність норм права прямо залежить від того, наскільки норма права відповідає уявленням людей про те, якою вона має бути. Норма права за цим підходом є тим більш

ефективною, чим більше суспільних інтересів вона задовольняє. Так, В.П. Казимирчук пов'язує ефективність права з відображенням у ньому економічних, політичних, духовних потреб та інтересів класів і суспільства в цілому, зі спрямованістю на охорону прав і свобод особи [5, с. 37]. В. В. Лапаєва вказує на те, що в сучасних умовах невірно трактувати ефективність закону, правової норми як співвідношення між результатом дії норми і економічними, політичними та ідеологічними цілями, які були поставлені при прийнятті норми права. З огляду на сучасне розуміння сутності закону в умовах становлення правової державності, ефективність законодавства слід вимірювати його внеском у зміцнення правових начал державного й громадського життя, у формування й розвиток елементів свободи в суспільних відносинах, у реалізацію прав і свобод людини і громадянина [8, с. 28-44]. При цьому правова норма є правовою формою компромісу й здійснення різних конфліктуючих інтересів і одночасно правовим способом вирішення конфліктів, а не засобом подолання розбіжностей різних інтересів соціальних груп шляхом їхньої насильницької уніфікації [9, с. 164-175].

Серед вітчизняних науковців прихильником даного підходу до визначення ефективності норм права є Сіренко В.Ф., який відзначає, що при вивченні ефективності варто звертати увагу перш за все на інтереси. Визначаючи інтерес як співвідношення між необхідністю задоволення потреб різних груп, класів, окремих верств населення і можливістю задоволення цих потреб, можна сформулювати модель, складові якої становлять елементи ефективності, зокрема: соціальні потреби, які необхідно задовольнити з допомогою конкретного нормативного акту, правові засоби, їх кількість та якість; здатність правових засобів задовольняти, що закріплені в нормативному акті; перспективність напрямів удо-

сконалення законодавства з метою задоволення соціальних потреб за допомогою правових засобів. [4, с. 3-13]

Варто відзначити, що даний підхід до визначення поняття ефективності норм права також неодноразово піддавався критиці. Так, Мельник О. М. звертає увагу на те, задоволення потреб і узгодження інтересів слід розглядати як мету, тобто і в цьому підході йдеться про зміст поняття «мета» (ціль) як критерій ефективності правового регулювання [10, с. 136]. Також варто відзначити, що визначення ефективності правової норми, які запропоновані Лапаєвою В. В. та Сіренком В. Ф., є більш застосовними для визначення ефективності правових норм, які регулюють приватно-правові суспільні відносини та застосовують диспозитивний метод правового регулювання, ніж для публічно-правових, які ґрунтуються на владно-імперативному методі. Досить цікавим та таким, що заслуговує уваги, є також підхід Керімова Д. А., який вважав, що дія (правової норми) це не завжди реалізація права, але в усіх випадках це юридична можливість такої реалізації [7, с. 171]. Вказане твердження може бути застосоване, наприклад, до норм права, які встановлюють основні права та свободи громадян. Такі норми забезпечують право суб'єкта користуватися такою свободою чи не користуватися нею, тобто фактично можливість реалізації права залежить від управненого суб'єкта і не є обов'язковою.

Варто зважати, при цьому, на той факт, що про ефективність такої правової норми можна говорити тільки в тому випадку, якщо у суб'єкта є реальна можливість вибору варіанта поведінки в межах свободи, встановленої нормою права. Описані два підходи до визначення поняття ефективності правових норм є основними, мають найбільше прихильників, які розвивають основні їх положення до сьогодні. Однак, при цьому, не варто

нехтувати окремими позиціями науковців, які були розроблені за рамками вказаних підходів і не є настільки поширеними.

На технологічний підхід визначення ефективності на прикладі виборчого законодавства вказує М. В. Афанасьєва, під яким розуміє процес проектування організаційно-правових основ виборчого процесу з визначенням оптимального, раціонального алгоритму дій для ефективного досягнення соціально корисного результату [1, с. 74]

Дещо інакше пропонує оцінювати ефективність норм права: в розрізі економічного підходу, вчений Тараконич Т. І., в рамках якого під ефективністю правових норм він вважає отримання максимально корисного результату за мінімум часових, матеріальних, фізичних й інших витрат [18, с. 12]. Дослідник Жинкін С. А. пропонує декілька визначень поняття ефективності норм права в залежності від аспекту її дослідження, зокрема:

1. Духовний аспект – ефективність норм законодавства означає забезпечення ними можливостей для соціально-адекватної самореалізації особистості.
2. Телеологічний аспект – ефективність норм законодавства розуміється і досліджується як співвідношення поставлених законодавцем цілей та результатів, які реально наступили.
3. Утилітарний аспект – ефективність означає настання очікуваних результатів з найменшими втратами організаційних, матеріальних, часових ресурсів.
4. Ціннісний аспект – ефективність розглядається як дієва реалізація в конкретному суспільстві та захист нормою тих чи інших соціальних цінностей.
5. Конфліктний аспект – ефективність норми розуміється як забезпечення нею зниження рівня деструктивної соціальної конфліктності, зменшення числа актів соціального, в тому числі правового, примусу.
6. Діяльнісний аспект – норма законодавства в даному випадку вважається ефективною, якщо сприяє позитив-

ній соціальній активності або оптимально перешкоджає антисуспільній поведінці. 7. Психологічний аспект – норма законодавства в цьому випадку визнається ефективною, якщо вона прийнята, сприйнята суспільною свідомістю, якщо учасники суспільного життя солідарні з нею. 8. Антропологічний аспект – ефективність норми законодавства означає її відповідність комплексу основоположних якостей особистості, в тому числі в даному суспільстві, етнічній общині [3, с. 17].

Таким чином, автором відображений комплексний підхід до визначення поняття ефективності правових норм, що дозволяє охопити більше аспектів даного поняття, ніж визначення ефективності в певному уніфікованому вигляді, який, однак, в майбутньому не зможе охопити всі особливості цього багатогранного явища при визначенні ефективності правової норми в ході реального регулювання суспільних відносин.

Проведення аналізу підходів до визначення поняття ефективності норм права в аспекті їх генезису відповідно до загального розвитку наукової юридичної думки та практики застосування норм права, дає змогу стверджувати, що, не дивлячись на різноманітність досліджень в даній сфері, вироблені наукою підходи до визначення вказаної категорії є недосконалими у зв'язку з тим, що звертаючи увагу на одні аспекти, вони упускають із виду інші, не менш важливі.

Тому, на нашу думку, підхід до визначення поняття ефективності

норм права має бути скоригований на основі синтезу окремих положень та позицій, виражених в існуючих на сьогодні концепціях ефективності правових норм. Під ефективністю правових норм, відтак, варто вважати співвідношення цілей, визначених законодавцем при формулюванні норми права, та результатів, досягнутих внаслідок її реалізації, застосування, враховуючи при цьому об'єктивні та суб'єктивні чинники, які мали вплив на процес реалізації норми.

Елементами ефективності правових норм в такому випадку будуть виступати: соціальні потреби, якими була зумовлена необхідність прийняття тої чи іншої норми права; цілі, визначені законодавцем при формулюванні норми права; правові засоби по досягненню цілі, визначеної законодавцем; об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на можливість реалізації правової норми за допомогою правових засобів; результат дії норми права; ступінь досягнення цілі, поставленої законодавцем; можливість вдосконалення норми права з метою більш ефективної її реалізації та напрями такого вдосконалення. При визначенні ефективності норм права варто зважати на те, що про неї, в принципі, можна говорити тільки тоді, коли норма права є соціально обумовленою, тобто викликаною реальними потребами життя суспільства, нагальною та актуальною в регулюванні різного роду суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. *Афанасьєва М.* Телеологічний та технологічний критерій ефективності виборчого законодавства / М. Афанасьєва // Вісник ЦВК. – 2010. – № 2 (19). – С. 72-76.
2. *Великий* тлумачний словник української мови (з дод., доп. та CD) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. *Жинкин С. А.* Эффективность права: антропологическое и ценностное измерение : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Сергей Алексеевич Жинкин. – Краснодар, 2009. – 42 с.

4. *Законодавство: проблеми ефективності* / Авер'янов В. Б., Бобровник С. В., Головченко В. В. та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. Корещука. – К.: Наук. думка, 1995. – 229 с.
5. *Казимирчук В. П.* Соціальний механізм дії права / В. П. Казимирчук // Сов. государство и право. – 1970. – № 10. – С. 37-44.
6. *Касьянов В. В.* Социология права / В. В. Касьянов, В. Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 480 с.
7. *Керимов Д. А.* Философские проблемы права / Д. А. Керимов. – М., Мысль, 1972. – 472 с.
8. *Лапаева В. В.* Социология права / В. В. Лапаева. – М.: Норма, 2008. – 336 с.
9. *Лапаева В. В.* Эффективность закона и методы ее изучения / В. В. Лапаева // Эффективность закона. Методология и конкретные исследования/ Отв. ред. Сырых В. М., Тихомиров Ю. А. – М.: ИЗиСП, 1997.
10. *Мельник О. М.* Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.01/ Олена Миколаївна Мельник. – К.: 2004. – 208 с.
11. *Онищенко Н. М.* Соціальна та юридична ефективність законодавства / Н. М. Онищенко, С. В. Бобровник // Законодавство: проблеми ефективності. – К., 1995.
12. *Пашков А. С.* Эффективность действия правовой нормы. К методологии и методике социологического исследования/ А. С. Пашков, Л. С. Явич// Советское государство и право. – 1970. – № 3. – С. 40-47.
13. *Правоприменение* в советском государстве / [Болдырев Е. В., Братусь С. Н., Венгеров А. Б., Воеводин Л. Д. и др.] ; отв. ред. И. Н. Кузнецов, И. С. Самощенко. – М.: Юрид. лит., 1985. – 304 с.
14. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії держави і права / П. М. Рабінович. – К. Атіка, 2001. – 192 с.
15. *Скакун О. Ф.* Теорія права і держави: Підручник. – 4-те видання допов. і перероб. / О. Ф. Скакун. – К.: Алерта, 2014. – 524 с.
16. *Старостюк А. В.* Застосування норм права: Навч. пос. / А. В. Старостюк. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2007. – 137 с.
17. *Эффективность* правовых норм/ Кудрявцев В. Н., Никитинский В. И., Самощенко И. С., Глазырин В. В. – М.: Юрид. лит., 1980. – 280 с.
18. *Тарахонич Т. І.* Ефективність правового регулювання (питання теорії) / Т. І. Тарахонич// Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 11-17.

Купіна Л. Ф. Генезис поняття ефективності норм права

У статті досліджується розвиток юридичної думки стосовно визначення поняття ефективності норм права. Зроблений висновок про те, що підхід до визначення поняття ефективності норм права має бути скоригований на основі синтезу окремих положень та позицій, виражених в існуючих на сьогодні концепціях ефективності правових норм. Також автором запропоноване власне бачення феномену ефективності норм права.

Ключові слова: ефективність норм права, цілі правового регулювання, критерії ефективності.

Купина Л. Ф. Генезис понятия эффективности норм права

В статье исследуется развитие юридической мысли относительно определения понятия эффективности норм права. Сделан вывод о том, что подход к определению

понятия эффективности норм права должен быть скорректирован на основе синтеза отдельных положений и позиций, выраженных в существующих на сегодня концепциях эффективности правовых норм. Также автором предложено собственное видение феномена эффективности норм права.

Ключевые слова: эффективность норм права, цели правового регулирования, критерии эффективности.

Kupina L. Genesis of the concept of the effectiveness of the law

The article explores the development of legal thought regarding the definition of the concept of the effectiveness of the law. The conclusion is made that the approach to the definition of the notion of effectiveness of the norms of law should be corrected on the basis of the synthesis of certain provisions and positions expressed in the currently existing concepts of the effectiveness of legal norms. The author also proposed his own vision of the phenomenon of effectiveness of the law.

Key words: effectiveness of legal norms, objectives of legal regulation, efficiency criteria.